

6749

Ulipq G

Gun Suro

1936

05 AUG 2011

24 JAN 2006

ԳՐԵՑ ԵՐԵՒԱՆԷՆ

ՇԱՅԷ ԱՐՔԵՊՍԿ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

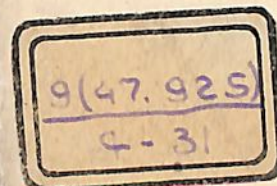
(Գրած 6 նոյմ. 1935 -ին)
ԵՐԵՒԱՆ

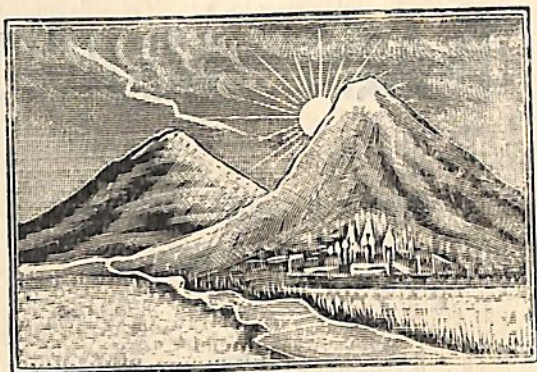

ՏՊ Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ
Rue Nahr (St. Michel)

Պ. ՅՐՈՒԲ

1936

9(47.925)
9-31

Շահե Արքեպիսկոպոս Գաապարեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ԻՓՍՔ

Նուիրումով մը կը հրատարակենք այն «վերջին նամակը» որը գրած է 6 Նոյմ. 935ին, յաւէ վախճանեալ Տ. Շահէ Արքեպսկ. Գասպարեան իր թանկագին հօր եւ մօր:

Սուրբոյ եւ Լիբանանի հայութեան կողմէ սիրւած եւ քաջ վստահելի հովիւի մը նամակը Երեւանի եւ Հայաստանի մասին որ մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի հայ հասարակութեան կողմէ:

Մենք այս յօդուրները յանձն առինք պարզ անոր համար, որ մեր սիրելի եպիսկոպոսին անձին դէմ անսահման վստահութիւն ունենայնուս սիրով եւ նայնման վստահութեամբ պիտի կարդայինք ու պիտի հրճուէինք մեր սիրելի հայրենիքի մասին իր ունեցած սպաւորութիւնները ականատեսս վկայութեամբ:

Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

64097.67

Տ. ՇԱՀԷ ԱՐԷՔԵՊՍ. Ի ՆԱՄԱԿԸ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Անուասիկ հանգուցեալ Շահէ Արքեպիսկոպոսի Երեւանէն իր ծնողացը գրած վերջին նամակը, զոր նոյնութեամբ կ'արտասուենք, իր շահեկան պարունակութիւնը յանձնելով հայրենասէր Հայութեան ուշադրութեան:

Երեւան, ԽՈՒՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոյեմբեր 6, 1935, ԴԵ.

Սիրելի հայր եւ մայր,

Այսօր ճիշդ մոտիկ մը կայ, որ Ձեզի չի կրցի զրել:

Հոկտ. 11 թուով Շահապուխտ քրոջս զրեցի Մոսկուայից: Անշուշտ ստացած կը լինի և դուք ալ այդ կերպով տեղեկացաք:

Չորս օրէն Թիֆլիս հասայ շոգեկառքով, հանգիստ:

Երկու օրեր ամբողջ թիֆլիսը պտտեցայ լաւ օթոյով, ամէն ինչ նորութիւն էր:

Հոկտ. 17-ին կէս գիշերի գնացքով մեկնեցայ եւ Հոկտ. 18 ժամը կ. Վ. 2, 30-ին հասանք Երեւան, Հայաստանի մայրաքաղաքը վերջապէս:

Նկարագրութիւնը կարելի չէ նամակով, երբ Ձեզի հետ տեսնուինք, այդ ժամանակ միայն հնար է երկար պատմել ու նկարագրել այն երկու երեւանները, որոնցմէ մէկը հինն է եւ միւսը՝ նոր եւ խորհրդային երեւունք, որոնք դեռ մասամբ քով քովի կապերն. սակայն նոքր միշտ եւ ամէն օր կը քանդէ ու կ'անհետացնէ հինը, որ դարերով մնացած էր տգեղ աւերակաց կոյտ մը:

Եւ հիմա, արդէն նոր Երեւանը խրոխտ դեղեցիկ, հսկայական շէնքերով, լայնասփիւռ ֆապրիքաներու, խանութներու, թատրոններու, պետական կառուցումներու, դպրոցներու եւ բանւորական հանրակացարաններու գրադարաններու, հիւանդանոցներու ու վաճառանոցներու անվերջ շարքերով, կը կանգնի՝ լուսաւորուած ելեկտրական լոյսով, օր

և գիշեր. Սրովեան փողոցի վրայ կ'երթեւեկէ street car-ը. մէջը լեցուն ամէն հասակէ և երկու սեռէ ժողովուրդի աներեւակայի ըստմութեամբ:

Հաւատացէք, կարծես Նիւ-Եօրքի Պրօտ վէյն եւ, եթէ գործաւորները կարենային աւելի մաքուր հագուած և շիք ըլլալ. այս ալ հոգ չէ սակայն, շուտով այդ եւս կարելի կը լինի:

Հոկտ. 20-22 մնացի Երեւան, եւ յետոյ պատշաճութիւնը կը պահանջէր որ երթայի Էջմիածին, որ օթոմօպիլով 45 վայրկեան է միայն:

Հոկտ. 20-30 օրերս անցուցի Էջմիածին և շրջակայքը: Վեհ. Կաթողիկոսը շատ սիրալիր ընդունելութիւն ըրաւ ինձ. յաճախ միասին ճաշեցինք իր հետ:

Ծանօթացայ նաև Մայր Աթոռի միաբաններուն, եպիսկոպոսներուն, վարդապետներուն եւ քահանաներուն:

Հաւ սենեակ տուին ինձ. լաւ կերակուր հանգստաւէտ անկողին. Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփեանի սենեակն էր:

Ս. Էջմիածնի հնութիւնները. Թանգարանը, Մատենադարանը, Ս. Գալիանէի, Ս. Հովհիսիմէի, Շողակաթի հնադարեան տաճարները տեսայ. քարերը համբուրեցի:

Վեհ. Տ. Խորէն կաթողիկոսի և Գերադոյն Խորհուրդին բարեացակամութեամբ և պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով ՍՍԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ մը՝ առանց կիլիկիոյ Աթոռը նզովելու և ուրանալու, ուխտս կարդացի Մայր Աթոռի հաւատարմութեամբ ծառայելու և նոյն ուսն պատարագեցի և քարոզեցի Իջման Սեղանի վրայ, դարաւոր Մայր Տաճարին մէջ, ի ներկայութեան Վեհափառին և բոլոր Միաբանութեան և ժողովուրդին, և Գիւտ Խաչի Տօնին առիթով, Վաղարշապատէն ու Երեւանէն և այլ գիւղերէն եկած ժողովուրդէն հարիւրէ աւելի մարդեր և կիներ, ուխտաւորներ հաղորդութիւն առին իմ ձեռքէս:

Մեծ Տօն եղաւ. Վեհափառ կաթողիկոսը յատուկ սեղան տուաւ Միաբան Արքեպիսկոպոսներուն բոլորին և ևս օրուան պատուոյ հիւրն էի Հայրապետին և Միաբանութեան:

Հոկտ. 25 ին Արտակ Սրբազան զիս առաջնորդեց և զնացինք օթոյով Ս. Մեսրոպի Դամբարանին յուխտ և յերկրպագութիւն, ՅՇԱԿԱՆ գիւղը այցելեցինք նոյն օրը նա և Աշտարակ («ծնած տեղս աշտարակ»), Մուղնիի Ս. Գէորգ և Յովհաննու վանք Փարպի կային:

Արագածի փէշերը ողջունեցինք երգելով «Ալագեազ բարձր Սար է» երգը: Երկիցս կտրեցինք անցանք Վաղարշապատի պատմական դաշտը: Արայի լեռը և «Շէգ» Բլում Երուանդ Արքայի ու Վաղգէս Մանուկի: 4000 տարիներու պատմութեան հետքերուն վրայէն քաղեցինք այդ օրը, և Արարատի հինաւորեց հսկային ոտքերուն տակ, քանիցս թափեցի իմ հայրենասէրի արցունքներս:

Հոկտ. 30 ին հրաժեշտ առի Սրբազան կաթողիկոսէն Ամենայն Հայոց, և Միաբանութենէն բաժնուելով, վերադարձայ և և կայ նորէն Երեւան իմ օթէլս, որուն անունն է Ինքուրիս: Երկու տարուան նոր շէնք է 4 յարկով և մօտ 90 սենեակներով, բալնի-

քով եւ ամէն տեսակ moderne improvement ներով։

Ամէն օր կ'այցելեմ պետական հաստատութիւնները, գրադարաններ, թատրոններ, թանգարաններ, դպրոցներ, բազմաբուստական վարժարաններ, հնութիւններ տեսելու և Խորհրդային հսկայ քաղաքակրթութեան և Մշակութիւն և զիւղերու և քաղաքի շինարարութիւններուն տեղեկանալու համար։

Գեռ տտեն հունեցայ այցելելու ոչ Հայաստանի Համալսարանը, ոչ Սեւանայ Ծովը ոչ Գառնին և ոչ ալ կարգ մը ուրիշ գործարաններ։ Պիտի այցելեմ սակայն շուտով՝ Օրէրան բացուեցաւ «Ալմաստ» օրէրայով հրաշալի երաժշտութիւն կար եւ խիստ մեծ բազմութիւն, արք և կանայք։

Movie դահլի. Պէպօն տեսայ, Գեղեցկադիտական հրաշալի գործ մը եղած է։

Այցելեցի ամբողջ օր մը և վայելիցի, քննեցի Նուպարաճէնը։

Երկու օր առաջ օթոյով նոյնպէս այցելեցի Նոր Սեբաստիա, Նոր Մալաթիա, Կէմէրէկ Նոր Կեսարիա, Նոր Տիգրանակերտ

զիւղերը։

Նոր Արարկիրը երկար ժամանակ պրտաեցանք մետաքսի քէֆուի իր Ֆէթրըիներով, սիրուն ամերիկեան տուներով և Խորհրդային-համայնական անտեսութիւններով, բաղնիքը եւլն. եւլն.։

Նոր կեանք. նոր շէնք, հսկայ շինարարութիւն, հողագործութիւն և յարատե աշխատանք։

Խորհրդային Հայաստան իրապէս դրախտավայր կը դառնայ. ալ երազ չէ. բացառակ եւ վիթխարի իրականութիւն. կոյրերն են միայն որ աչքերնին գոցած են ու ճշմարտութեան դէմ կը պայքարին գաղութներու մէջ։

Բարիզի Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութենէն յանձնարարական նամակներով եկայ ես հոս, մեր երկիրը, եւ պէտք է ըսեմ որ շատ սիրալիր, ջերմ ընդունելութիւն և խիստ քաղաքավար երիտասարդ պաշտօնէութենէն միայն և միայն սէր ու յարգանք կը տեսնեմ։

Գեռ մօտ ամիս մը պիտի կենամ Երեւանում

ուսումնասիրելիք շատ բաներ ունիմ, նոթա-
թատետրս արդէն կէս եղաւ նոթերով:
Շատ նոր բաներ կը գտնեմ հոս, ինծի զար-
մանք և հիացում կը պատճառեն այս յառա-
ջագիմութիւնները:

Զարմանք պատճառեց ինձ մեր աղդին նոր
ուսումնաստենչ վիճակը, երկտասարդներ, մա-
նուկներ, աղջիկներ սորվելու, յառաջդիմելու
կը ձգտին: Ամուսնացած, մէկ երկու զուգի
տէր գոյգեր համալսարան կը յաճախեն: Զը-
րի բնակարան, ձրի կըթութիւն և թռչակ կը
ստանան խորհրդային պետութենէն: Ամե-
րիկան կ'ընէ՞ ասանկ բան:

Իրաւ է, դեր շատ կոշտ են, զգեստով
խօսելակերպով, վարմունքով, բայց մտքեր-
նին, աչքերնին լաւ է բացուած Հայերուն:
Եւ կ'ամէն, կը բազմանան մըլիւններու պէս,
բազմածին են:

Ընտանիքը ոչ միայն չէ փճացած, այլ
նաեւ հիմն է ցեղին, քաղաքին եւ գիւղերու
կեանքին, որով և՛ պեւութեան և Համամիութե-
նական խորհրդային կեանքին և՛ իրաւա-
կարգերուն:

Երեւանի Մայր Եկեղեցին ալ փնացի-
խեղճուկ վիճակի մէջ է: Բայց քահանաներն
շատ աւելի մեղադրելի են, թէեւ դժուարու-
թիւնները կարելի չէ անտեսել:

Հայաստան Գիտութեանց և Ճարտա-
րարութեան ու Մշակոյթի երկիր կը դարնայ,
տարակոյս ներելի չէ:

Հողագործութիւնը արօրով չէ այլեւս,
թէեւ արօր ալ կայ հիւս՝ սճով, քաւթոնները
կը գործեն Վաղարշապատի դաշտերուն մէջ:

Կոլխոզներ՝ անապատները եւ Ղըրբըր
դրախտի կը վերածեն: Գիտական է երկրա-
գործութիւնը անասնապահութիւնը, այգե-
մշակութիւնը, գինի եւ օղի ու գօնեաքը՝ ա-
ռատ եւ ընտիր, exportation (արտածում)
նիւթ են:

Մեքենաներ գրեթէ ամէն տեղ, ամէն
գործի մէջ: Շրջանը այժմ, ինչպէս հոս կ'ը-
սեն, Մեխենիզացեայի օրջանն է գերա-
զանցապէս:

Ուրիշ նշանակելի fact-ը ջրատնտեսու-
թեան արուած բացառիկ կարեւորութիւնն է:

Զուրեքն շարժում, կենդանութիւն, լոյս

—ելեկտրական— և անուղ-հայթայթել:

Այն չի կարող չափազանցել, քար. մարմար-ներ, անասուն փայտերը, կիր, աւազ, մոխիր, հող անհուն չահարկումի ենթարկուած են գիշեր ու ցերեկ, որպէսզի մեր երկիրը չինեն:

Մեծ և փոքր, վարչապետը, բանուորը, գիւղացին, զինուորը և դպրոցականը խոր ու հիւսնալի հաւատով լեցուած, ելեկտրակա-նացած, գիտակցօրէն կ'աշխատեն, գիտութեան լոյսով աւերակները չենցնելու:

Վերջացնելով նամակս, պէտք է ըսեմ ճշ-մարտութիւնը — Հայ Ազգը երբեք ալ իսկ ե-րազած չէր աշխարհի թափով զարգացում և յառաջգիւժում թիւն, ինչ որ ես գտայ Սօրհ. Հա-յաստանի մէջ աշխարհ:

Իսկ ապրողային, վատահ եմ թէ երբ Աստուած օր մը իջնէ քննելու եւ բախտատե-լու հին և նոր Հայաստանները, ոչ մէկ նմա-նութիւն պիտի գտնէ երկուքին միջև:

Վաղը պիտի տօնուի Սօրհրդաշնացման Տօնը եւ պատուիրակութիւններ պիտի գան Մոսկուայէն, Թիֆլիս-Վրաստանէն, և Ատրը-պէյճանէն հասնելու Սօրհրդաշնացման ատենը:

տեղերը պիտի երթան: Արդէն քաղաքը կը դրօշազարդուի և հրապարակը (մեծ սգուէ-րը) զինուորական անցքի եւ հանգէսի համար շինուած է:

Նոյ 29 ին Հայաստանի Սօրհրդաշնացման տօնակահանութեան է որ մեծաշուք և խիստ տրտուկարգ խանդավառութեամբ պիտի տօն-ուի:

Դեկտ. 6 ին Նուպարաշէնի պաշտօնական բացումը տեղի պիտի ունենայ և շատ կը պն-դեն որ ատոր ալ սպասեմ և Հ. Բ. Բ. Միւ-թեան կեդրոնը ներկայացնեմ այդ տալիս: Ամբիկայէն ալ ժե՛ն ամեակի տօներուն հա-մար եկողներ կ'սպասուին:

Այս պայմաններու մէջ, պու կէսիւ իլէ հազիւ Դեկտեմբերի վերջերը կը հասնիմ Ա-մերիկա:

Գիտեմ թէ շատ երկարեցու ճամբորդու-թիւնս, շատ լաւ վազանձ ըրի 3-4 ամիսներէ ի վեր. պատեհ էր, ո՛վ գիտէ մէկ մըն ալ երբ կրնամ դալ այս կողմերը:

Սիրալիր ողջօրհներով բոլորիդ և բոլոր իմ բարեկամներուս:

ՀԱՅԷ ՍՌԲԵՊԻՍԿԱՊՈՍ

—ՎԵՐՁ—

<< Ազգային գրադարան

NL0412306

ጥሱ 5 ሀ. ጥረዓ.

